

Література

1. Караковский В. Общечеловеческие ценности – основа учебно-воспитательного процесса / В. Караковский // Воспитание школьников. – 1993. – № 4. – С. 2–8.
2. Сухомлинська В.О. Сучасні цінності у вихованні / В.О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 24–27.
3. Сухомлинський В.О. Вибр. тв. : у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 121 с.

ФАСТ О.Л.

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Сучасне суспільство стає більш людиноцентристським. Індивідуальний розвиток особистості декларується головною передумовою соціально-економічного прогресу. Академік В. Кремінь наголошує, “Ось чому най-пріоритетнішими сферами у ХХІ ст. стають наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта як сфера, що олюднює знання і, насамперед, забезпечує індивідуальний розвиток людини” [1].

У контексті компетентнісного підходу до професійної освіти майбутніх спеціалістів та її особистісної зорієнтованості розробка проблеми самоєфективності актуальна і своєчасна. Адже сьогодні, як ніколи, суспільство потребує вискоєфективних громадян, здатних правильно оцінити і результати своєї діяльності (у тому числі професійної), і власні можливості. Суб’єктивне ставлення до діяльності, яка виконується, реалізується у зверненості людини до внутрішніх резервів, потенціалів розвитку, можливостей вибору засобів дій і побудови певної стратегії не лише діяльності, поведінки, а й життя в цілому. А це, в кінцевому рахунку, зумовлено самоєфективністю особистості [2, с. 14].

Педагогічну самоєфективність учителя початкових класів розглядаємо як професійно значущу метаякість, яка полягає в переконаності педагога у наявності в нього професійної компетентності та впевненості, що в ситуаціях професійної діяльності йому вдасться ефективно її застосувати для успішного досягнення цілей навчально-виховного процесу.

Професійна компетентність учителя початкових класів включає вміння вільно орієнтуватися в потоці наукової інформації, створювати авторські навчальні програми, запроваджувати інноваційні педагогічні технології. Водночас творчий підхід до розв’язання нестандартних педагогічних завдань можливий лише за умови свідомого оволодіння методами наукового пізнання, ознайомлення з методологією і логікою наукового дослідження. Тому одним із важливих аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоєфективної педагогічної діяльності є розвиток науково-дослідної творчості студентів.

Проблемам підготовки педагогів до науково-дослідної, творчо пошукової роботи присвятили свої праці відомі педагоги, зокрема В. Загвязинський, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, С. Шацький та ін. Науково-

дослідна робота як елемент підготовки майбутніх учителів стала предметом досліджень А. Андреева, В. Борисова, І. Каташинської, Г. Кіт, Г. Кло-вак, Л. Коржової, О. Приходько та ін. Значна увага приділена вивченню взаємозв'язку навчальної і науково-дослідної роботи (І. Іващенко), раціональному управлінню науковою роботою студентів (Д. Цхакай), досвіду організації наукової творчості студентів у вищих закладах освіти (Л. Квіткіна, О. Овакімян) тощо.

Мета статті – розкрити особливості процесу формування педагогічної самоєфективності майбутніх учителів початкових класів засобами науково-дослідної роботи, що конкретизовано в таких завданнях:

1) обґрунтувати роль науково-дослідної діяльності студентів у розвитку їх педагогічної самоєфективності;

2) висвітлити практичний досвід діяльності студентського науково-педагогічного товариства педагогічного коледжу в контексті формування педагогічної самоєфективності майбутніх спеціалістів початкової ланки освіти.

Учительська професія за своїм змістом, функціональною спрямованістю вимагає від особистості щоденної творчої діяльності, наукових пошуків у розв'язанні професійних завдань. Усе вищезазначене актуалізує проблему організації науково-дослідної роботи студентів педагогічних ВНЗ у контексті формування їх педагогічної самоєфективності. Практична реалізація цієї мети здійснювалася шляхом організації функціонування студентського науково-педагогічного товариства “Гаудеамус” (далі – СНПТ “Гаудеамус”) у Луцькому педагогічному коледжі.

Діяльність СНПТ “Гаудеамус” ґрунтується на концепції професійно-педагогічної спрямованості науково-дослідної роботи студентів. Це передбачає у процесі професійної підготовки в педагогічному коледжі врахування специфіки майбутньої діяльності випускників ВНЗ. Тому важливим завданням було формування дослідницьких вмінь саме у вчителя початкових класів, розуміючи під цими вміннями практичні здатності та навички з наукових позицій проводити пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу в початковій школі.

Такий підхід дав нам змогу забезпечити інтегративність професійно-освітньої діяльності майбутніх педагогів. Оскільки зміст занять СНПТ за теоретичним вектором визначався за принципом взаємодоповнення змісту низки фахових дисциплін (педагогіки, дидактики, теорії виховання, історії педагогіки, психології тощо). Особливо важливе значення в розвитку професійної самоєфективності майбутніх учителів початкових класів мали заняття наукового товариства, на яких розглядалися питання, пов'язані із теорією та методикою організації науково-педагогічних досліджень. Адже навчальним планом педагогічного коледжу вивчення основ НПД передбачено лише на останньому (четвертому) році навчання, що значно обмежує можливість студентів здійснювати ефективну наукову-дослідну діяльність протягом попередніх курсів. Таким чином, участь у роботі наукового това-

риства сприяла формуванню когнітивно-діяльнісного компонента педагогічної самоєфективності студентів.

Варто зазначити, що провідним методом організації професійної самоосвітньої діяльності студентів під час занять у СНПТ стала робота майбутніх педагогів над *індивідуальним електронним науково-педагогічним портфоліо* (далі – ІЕНПП), яке на різних етапах роботи набувало вигляду робочого зошита, творчого щоденника, інноваційної майстерні, науково-інноваційної лабораторії.

Систематична робота над створенням індивідуального науково-педагогічного портфоліо давала студенту можливість наочно спостерігати якісні зміни у формуванні особистого педагогічного досвіду в процесі опанування теорії та технології здійснення науково-педагогічних досліджень, спочатку теоретичних, а згодом і прикладних. За словами Д. Майєра, портфоліо – це цілеспрямована колекція робіт суб'єкта, яка демонструє його зусилля, прогрес, досягнення в одній чи більше галузях.

Виходячи зі змісту рефлексивного компонента педагогічної самоєфективності майбутніх педагогів, слід підкреслити, що портфоліо є методом “аутентичного оцінювання”. Його головна перевага полягає в тому, що, будучи багатофункціональним інструментом як оцінювання, так і самооцінки власних досягнень, портфоліо дає студенту змогу перемістити акцент із зовнішньої експертизи і контролю на самоконтроль і проектування своєї професійної траєкторії, яка матиме довготривалий характер і реалізовуватиме сучасну ідеологію освіти протягом усього життя. У нашому дослідженні портфоліо реалізовувало ідею “пожиттєвого” (longlife education) навчання, яке відповідає сучасним інноваційним тенденціям. Технологія портфоліо забезпечувала наступність етапів професійного становлення учителя початкових класів, сприяла корекції освітньої та кар'єрної траєкторій і стала наочним інструментом професійного становлення і самовдосконалення студента.

Портфоліо являє собою електронну версію інформації, яка документує нагромаджений науково-педагогічний досвід і суб'єктивно-інноваційні досягнення студентів. Технологія використання ІЕНПП у нашому дослідженні передбачала наповнення його дидактичними, методичними, організаційними, діагностичними, наочними матеріалами, які в результаті використовуються студентами на практиці. Кожен студент у процесі науково-педагогічної діяльності у СНПТ “Гаудеамус” створював свою власну колекцію матеріалів, доповнюючи її матеріалами, отриманими в процесі вивчення спецкурсу та психолого-педагогічних дисциплін, окремих методик (кращі наукові роботи (статті, тези, реферати), методичні розробки, новинки педагогічної інноватики, фотографії, презентації тощо).

Необхідність використання технології індивідуального електронного науково-педагогічного портфоліо в нашому дослідженні зумовлена двома аспектами. З одного боку, потребою стимулювання професійного самовдосконалення майбутніх педагогів з метою забезпечення узагальненості та усвідомленості ними власної педагогічної самоєфективності, з іншого –

організацією оцінювання професійного розвитку майбутніх учителів початкових класів, що дасть змогу реалізувати рефлексивну спрямованість досліджуваного нами феномену.

Зміст ІЕНПП представлено трьома розділами:

Розділ 1 – “Я професійно самоєфективний учитель початкових класів” – складається із двох частин: творчої та програмної. Творча складова представлена створенням власного бачення майбутнім педагогом себе як професіонала на основі складання резюме, розробкою програми саморозвитку та аналітичної роботи на основі використання тестів на визначення рівня самоактуалізації, оцінювання рівня творчого потенціалу, визначення індивідуального стилю діяльності, виявлення потреби та здатності до професійного самовдосконалення.

Програмна складова передбачала теоретичну підготовку майбутніх педагогів згідно з теоретичним вектором СНПТ (поняття про методи науково-педагогічних досліджень, їх класифікацію, особливості використання емпіричних методів науково-педагогічних досліджень, проєктивні методики дослідження тощо), а також виконання творчих завдань під час вивчення спецкурсу “Педагогічна самоєфективність учителя початкових класів – шлях до педагогіки гуманізму”.

Розділ 2 – “Педагогічно-інноваційний колектор” – мав більшою мірою практичне значення у розвитку в студентів потреби в самовдосконаленні й створювався на основі самостійних науково-методичних пошуків майбутніх педагогів та їх власного педагогічного досвіду й досвіду професіоналів. Цей розділ являв собою своєрідний науково-методичний накопичувач, що містить будь-яку практично значущу нову для студента інформацію, зібрану протягом усього періоду навчання. Великий обсяг цього розділу передбачав розподіл його за кількома напрямками:

- “Взірцева колекція” – педагогічні ідеї та досвід педагогів-новаторів, ППД авторських шкіл, альтернативних закладів освіти та ін.;
- “Ось які мої учні!” – матеріали, зібрані в процесі спілкування з учнями початкової школи та проведенні діагностичних процедур (тести, анкети, фотографії, побажання, творчі роботи учнів, записки дітей тощо);
- “Науково-педагогічний глосарій” – словник педагогічних та інноваційних термінів. Словникова робота студентів із науково-педагогічними поняттями сприяла розвитку в них навичок визначення понятійного апарату власної дослідної роботи, виходячи із теми дослідження, забезпечувала можливість ефективного здійснення контент-аналізу ключового поняття тощо. Спочатку студентам пропонувалось знайти визначення ключових понять свого дослідження і внести їх в ІЕНПП, а згодом – самостійно запропонувати різноманітні точки зору авторів на цей педагогічний феномен та категорії, що його описують, а також знайти супутні їм поняття та обговорити їх з педагогом та студентським колективом; у ході такого обговорення у студентів формується власне бачення педагогічних явищ, що позитивно позначається на рівні наукової новизни студентських робіт, їх практичній та теоретичній значущості;

– “Документація учителя початкової школи” – розкриває нормативно-правові аспекти професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів. Робота над заповненням цього підрозділу спонукала студентів до розуміння необхідності ґрунтовної обізнаності з нормативними документами, які регламентують діяльність педагога. Кожен студент накопичував та критично опрацьовував ряд нормативних документів, присвячених окремим аспектам педагогічної дійсності, виходячи із напряму та теми власних науково-дослідних робіт;

– “У світі інновацій” – розділ включав у себе проблемні питання, тези, вислови, актуальні проблеми сучасної початкової освіти відповідно до наукових інтересів студентів;

– “Еврика! – науково-педагогічні ідеї” – скарбничка суб’єктивно-інноваційних науково-педагогічних матеріалів (нові шляхи розв’язання певної педагогічної проблеми, креативна модель, технологія вдосконалення науково-педагогічного явища чи процесу тощо);

– “Цитати” – висловлювання відомих педагогів, науковців, учителів-новаторів тощо;

– “Методична шпаргалка” – містить плани, алгоритми, схеми розбору уроків, позакласних заходів та інший матеріал, який презентує особливості експериментальної роботи студентів з молодшими школярами. Методично-професійна спрямованість матеріалу цього розділу давала студентам змогу перейти на інший рівень викладу результатів власних науково-педагогічних досліджень – від суто теоретичних робіт до науково-практичних та методичних. У власних наукових роботах майбутні педагоги вчилися критично осмислювати результати власної професійно-педагогічної роботи, формулювати висновки та розробляти організаційно-педагогічні, методичні рекомендації із теми свого науково-педагогічного дослідження;

– “Бібліотечка самоєфективного педагога” – власна бібліографія прочитаних видань та розроблений список наукових статей за фаховими дисциплінами, що забезпечує зв’язок наукових розвідок студентів з науково-педагогічною періодикою, інтернет-матеріалами;

– “Курйози” – гумористичний розділ, що ілюструє педагогічні ситуації (зібрані чи вигадані), яких слід уникати, скарбничка шкідливих порад.

Розділ 3 – “Моніторинг” – містить пояснення, відгуки та матеріали, що демонструють якісний науково-педагогічний та професійно-самоєфективний прогрес автора портфоліо в освоєнні професії (наукові статті, тези, рецензії на них наукових керівників, інформаційні листи науково-педагогічних заходів (конференцій, семінарів, форумів та багато ін.), програма професійно-педагогічного самовдосконалення на кожен рік роботи СНПТ “Гаудеамус” та звіт про її реалізацію тощо).

Висновки. Як засвідчує практика, студентське науково-педагогічне товариство є ефективною формою організації науково-дослідної діяльності студентів педагогічного коледжу. Робота майбутніх учителів початкових класів над індивідуальним науково-педагогічним портфоліо сприяла роз-

витку в майбутніх педагогів наукового мислення, творчої ініціативності, педагогічної креативності, що є невід’ємними характеристиками особистості педагогічно самоєфективного учителя початкових класів. Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в дослідженні впливу науково-дослідної роботи студентів педагогічного коледжу на формування ціннісного ставлення майбутніх педагогів до професійної діяльності та педагогічної самоєфективності.

Література

1. Кремень В.Г. Філософія освіти XXI століття / В.Г. Кремень // Освіта України. – 2002. – 28 грудня.
2. Bandura A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review Psychology*, 52, P. 1–26.

ФОМЕНКО Н.А.

МЕТОДОЛОГІЯ РОЗРОБЛЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Розвиток світового господарства на сучасному етапі характеризується домінуванням сфери послуг як у структурі національного виробництва більшості країн світу, так і в системі міжнародних економічних відносин. Це свідчить про формування економік нового типу та про перехід до наступного рівня розвитку світового співтовариства – постіндустріального типу суспільства, що характеризується провідними позиціями послуг та інформаційних технологій у системі створення валового національного продукту, зовнішньої торгівлі окремих країн і відповідно міжнародної торгівлі в цілому. Роль туризму в сучасній економіці зростає. При цьому відбувається внутрішня перебудова туризму: на зміну країнам, що раніше відігравали провідну роль у туризмі приходять нові лідери. Туризм як економічний комплекс, розвиток якого значною мірою пояснюється світогосподарськими процесами та відносинами, є водночас найважливішим каталізатором економічного зростання країни, адже виступає каналом перерозподілу валового національного продукту між країнами й не супроводжується вивезенням (імпортом) товарів і послуг. Туризм в Україні на сьогодні робить потужні кроки до активного розвитку. Цілком природним є виникнення інтересу для професійної підготовки фахівців для туристської галузі, підвищення уваги до стандартизації туристської освіти, зорієнтованої на формування професійних компетентностей майбутнього професіонала галузі. Стандартизація туристської освіти в Україні залежить від розвитку й взаємодії всіх сфер суспільства – політичної, економічної, соціально-культурної, духовної. Постійний вплив останніх потребує адекватного реагування освітньої практики [9]. Елементи стандартизації туристської освіти, зазнаючи відповідного зовнішнього впливу, трансформуються. Отож, на сьогодні окреслена проблема актуалізується в декількох контекстах: поперше, у соціокультурному – пов’язана з визначенням стратегії розвитку вітчизняної професійної освіти на основі політичних, соціоекономічних,